

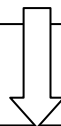
Govern de les Illes Balears

Conselleria d'Educació i Cultura
Direcció General d'Administració,
Ordenació i Inspecció Educatives

ORIENTACIONS PER A L'ELABORACIÓ DE LA CONCRECIÓ CURRICULAR I DE LES PROGRAMACIONS DIDÀCTIQUES

REFLEXIÓ DE CENTRE

- Sobre la realitat del centre
- Sobre les cb i les seves implicacions
- Sobre les necessitats del centre

CONCRECIÓ CURRICULAR

CCP

- Adequació dels objectius d'etapa a les cb
- Acords de centre per al tractament de les cb
- Coordinació entre cicles/entre departaments
- Relació entre les àrees/matèries i les cb

- Concreció de la metodologia de centre
- Avaluació
- Mesures dirigides a aconseguir l'èxit escolar

- Tractament de la lectura, TIC i valors
- Oferta d'optatives (ESO)

CICLES (EP) / DEPARTAMENTS DIDÀCTICS (ESO)

PROGRAMACIÓ DIDÀCTICA

- Contribució de les àrees/matèries a les cb
- Adequació i seqüència dels objectius
- Selecció i seqüència dels continguts
- Enfocaments metodològics
- Avaluació
- Mesures de suport, adaptacions (nese), recuperació dels aprenentatges.
- Tractament de la lectura, TIC i valors
- Avaluació del procés

Govern de les Illes Balears

Conselleria d'Educació i Cultura
Direcció General d'Administració,
Ordenació i Inspecció Educatives

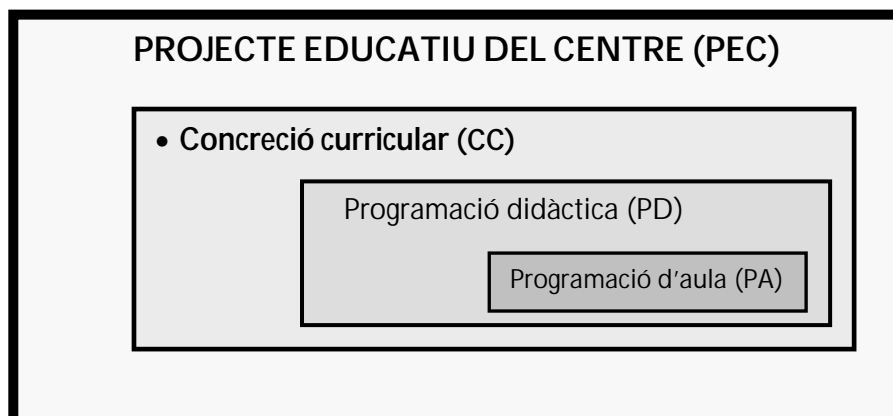
CONCRECIÓ CURRICULAR DEL CENTRE

1. INTRODUCCIÓ

La Concreció curricular del centre és el **document que desenvolupa, completa, adequa i concreta el currículum oficial a cada centre docent**, i que forma part del seu Projecte educatiu. Suposa l'establiment d'un **marc comú**, acordat pel claustre, que defineixi les línies educatives de cada centre i que doni coherència i continuïtat a les programacions didàctiques que el componen, al llarg de tota l'etapa educativa.

El Decret 67/2008, de 6 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, defineix el Projecte educatiu del centre (PEC) i determina que ha d'incloure, entre d'altres, la concreció dels currículums establerts que cada centre ha de realitzar, en el marc de la seva autonomia pedagògica. Per altra banda, incorpora les competències bàsiques com a element del currículum i estableix una estreta relació entre l'assoliment de les competències bàsiques, l'èxit escolar i el ple desenvolupament personal i social de l'individu.

A més, els Decrets 72/2008 i 73/2008, de 27 de juny, pels quals s'estableixen, respectivament, el currículum de l'educació primària (EP) i de l'educació secundària obligatòria (ESO) a les Illes Balears, determinen que la concreció del currículum que han de realitzar els centres s'ha d'orientar a facilitar el desenvolupament i l'adquisició de les competències bàsiques.

Les Ordres de 27 d'abril de 2009, sobre el desenvolupament de l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, disposen que els centres han de

desenvolupar i completar els currículums oficials mitjançant la Concreció curricular, i fixen el seu contingut mínim, del qual formen part les programacions didàctiques. Per altra banda, i per tal de fomentar la innovació i promoure l'autonomia dels centres, estableixen que la Concreció curricular es pot dur a terme mitjançant projectes específics adreçats a millorar l'èxit escolar, assegurant a l'alumnat l'adquisició de les competències bàsiques i els objectius del currículum.

Els canvis que han tingut lloc en la normativa que regeix els currículums de l'ensenyament obligatori a la nostra Comunitat fan necessari oferir als centres **orientacions que puguin guiar el procés d'elaboració de la seva Concreció curricular** i, en conseqüència, de les programacions didàctiques que en formen part. Cal tenir en compte, però, que es tracta d'un procés que ha de ser planificat des de cada un dels centres docents, d'acord amb la seva realitat i amb les seves necessitats.

Pel fet que els centres ja compten amb un Projecte educatiu i una concreció del currículum, el nou marc curricular implica sobretot un **procés de revisió i d'actualització dels documents** que els componen. Aquesta revisió s'ha de realitzar des de la reflexió del claustre del que suposa la incorporació de les competències bàsiques com a referent curricular. En alguns casos, aquesta reflexió conduirà a validar propostes, activitats i estratègies metodològiques que ja es practiquen i que són coherents amb el tractament de les competències bàsiques; en altres ocasions caldrà modificar-les, per tal d'adequar-les al treball de les competències.

El **curs 2010-2011**, aquest procés de revisió i d'actualització s'ha de reflectir en les programacions didàctiques. Per a això, al llarg de tot el **curs 2009-2010** s'ha de dedicar un temps de les hores de reunió de la comissió de coordinació pedagògica (CCP), establertes en la Programació general anual, a l'elaboració de la Concreció curricular, i de les hores de reunió setmanal dels equips de cicle (EP) o dels departaments didàctics (ESO), a l'elaboració de les programacions didàctiques.

En aquest document es desenvolupen diferents aspectes de la Concreció curricular del centre i de les programacions didàctiques i se n'ofereixen algunes orientacions per a la seva elaboració.

Tot i que no es desenvolupen en aquest document, cal tenir també en compte que els acords presos a nivell de centre i en les programacions didàctiques són el referent de les programacions d'aula del professorat, que suposen el darrer nivell de concreció, i que és on es fan palesos els processos d'ensenyament i d'aprenentatge amb el grup d'alumnes.

A l'adreça <http://cbib.caib.es/> podreu obtenir més informació sobre les competències bàsiques, així com un glossari amb la terminologia relacionada amb elles que apareix en aquest document.

2. LES COMPETÈNCIES BÀSIQUES COM A REFERENT CURRICULAR

Les competències bàsiques responen a una **nova manera de definir les intencions educatives**, el propòsit de l'educació. Suposen un canvi en el model educatiu, de l'ensenyament propedèutic, en què l'escola ensenya per a l'escola, a l'ensenyament orientador, integral, en què l'escola ensenya per a l'individu i per a la vida. En tot cas, és important ésser conscients que, per a molts centres, no es tracta d'un canvi radical, ja que són moltes les actuacions que actualment es duen a terme en aquest sentit.

Els articles 9 del Decret 72/2008 i 10 del Decret 73/2008 defineixen el que s'entén per *competència* i expliciten les **vuit competències bàsiques** que s'han de treballar en l'escolarització obligatòria:

1. Competència en comunicació lingüística
2. Competència matemàtica
3. Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic
4. Tractament de la informació i competència digital
5. Competència social i ciutadana
6. Competència cultural i artística
7. Competència per aprendre a aprendre
8. Autonomia i iniciativa personal

S'entén per competència la capacitat d'utilitzar els coneixements i les habilitats, de manera transversal i interactiva, en contextos i situacions que requereixen la intervenció de coneixements vinculats a diferents sabers.

Les competències requereixen **mobilitzar conjuntament diferents tipus de coneixements i de recursos personals i socials per resoldre situacions noves i complexes en contextos reals**. L'adquisició de la capacitat i el seu exercici, que posa de manifest el domini de la competència, no es poden comprovar en un ensenyament basat únicament en la transmissió de coneixements, encara que també és cert que no és possible ser competent si no es disposa de determinats sabers que poden ser aplicats en situacions diverses.

Les competències bàsiques tenen un **caràcter contextual**. Requereixen saber aplicar el que s'ha après per resoldre situacions noves, en diferents contextos d'acció, reals i significatius per als alumnes. Impliquen un procés de creació personal que suposa saber valorar diferents alternatives, escollir i actuar per resoldre situacions, extrapolant-ne protocols d'actuació que puguin ser aplicats a situacions noves.

No es tracta només de saber, sinó de ser capaç d'utilitzar el que es sap. Cal posar l'accent en la **funcionalitat dels aprenentatges**.

En conseqüència, les competències bàsiques tenen un **caràcter holístic**. Inclouen, de forma integrada i inseparable, continguts, destreses, valors i emocions, de caire personal i social, que pertanyen a diferents àmbits de coneixement. Responen, d'aquesta manera, als requeriments del desenvolupament de la persona en el món, on les situacions a què s'enfronta la persona no estan compartimentades en disciplines o àmbits de coneixement ni es poden resoldre, generalment, amb l'ús d'un únic tipus de recurs personal.

No hi ha una correspondència unívoca entre competències bàsiques i àrees o matèries curriculars. El desenvolupament o l'adquisició de les competències necessita la **integració dels aprenentatges** procedents de diferents disciplines, encara que existeix una relació estreta entre determinades competències i certes àrees o matèries (la competència matemàtica i l'àrea o matèria de matemàtiques, per exemple). Altres competències (la competència per aprendre a aprendre, etc.) es construeixen necessàriament a partir de totes les disciplines i d'altres aspectes metadisciplinaris.

A l'hora de prioritzar els continguts i de dissenyar les situacions d'aprenentatge haurem d'oferir als alumnes situacions que els facin plantejar-se interrogants sobre el món que els envolta, que els possibilitin aplicar el coneixement après en l'anàlisi de noves situacions i la presa de decisions fonamentades en sabers i valors. Els projectes, les tasques de resolució de problemes i l'estudi de casos són algunes de les situacions d'aprenentatge que permeten el desenvolupament i l'adquisició de les competències bàsiques.

Per altra banda, el treball de les competències bàsiques requereix que el centre sigui entès com una **comunitat d'aprenentatge**, amb metodologia pròpia, les actuacions del qual poden afavorir en major o menor mida l'assoliment de les diferents competències bàsiques. Dins aquest plantejament són especialment rellevants les decisions que afavoreixen el desenvolupament de les competències que més es construeixen a través de totes les disciplines (com per exemple l'autonomia i iniciativa personal).

3. AUTONOMIA CURRICULAR DELS CENTRES DOCENTS

La Concreció curricular permet al centre l'exercici de la seva autonomia curricular. Aquesta autonomia es tradueix en la possibilitat d'adaptar el currículum oficial, que té un caràcter flexible, a la realitat del centre, d'aplicar-lo mitjançant **projectes específics** adreçats a millorar l'èxit escolar (projectes d'innovació, projectes d'investigació, plans de treball, formes d'organització, integració de les àrees o matèries en àmbits de coneixements), d'escollir materials i recursos didàctics i de realitzar **distribucions horàries específiques**.

Els centres d'EP, a proposta de la comissió de coordinació pedagògica i amb l'aprovació prèvia del claustre, poden adoptar una **distribució de l'horari lectiu setmanal** dels dos primers cicles diferent de l'expressada a l'annex 1 de l'Ordre de 27 d'abril, de desenvolupament de l'educació primària. Aquesta distribució ha de respectar el nombre total d'hores establert per a cada àrea i cicle i la impartició de totes les àrees en cada curs dels dos cicles. Així mateix, per tal d'adequar el currículum a les necessitats de determinats alumnes, poden adoptar una distribució horària diferent a l'expressada en aquest mateix annex 1, prèvia autorització de la DGAOIE.

La normativa també estableix que en els dos primers cursos de l'ESO els centres poden determinar la **integració de matèries en àmbits**, sempre respectant el currículum de totes les matèries que s'hi integren i l'horari assignat a aquestes matèries (Ordre de 27 d'abril, de desenvolupament de l'ESO).

L'exercici de l'autonomia curricular suposa que els centres docents es plantegin preguntes:

- *Quins mecanismes empram per detectar els problemes del nostre alumnat, i amb quina periodicitat els utilitzam?*
- *En quins aspectes hem d'incidir per millorar l'èxit escolar del nostre alumnat?*
- *De quina manera el treball de les competències bàsiques ens pot ajudar a aconseguir l'èxit escolar dels nostres alumnes?*
- *Com podem aconseguir aquest èxit escolar (formes organitzatives, decisions curriculars i metodològiques...)*

- *Quin tipus de projecte específic s'ajusta a les nostres necessitats?*
- *Quines implicacions tenen per al centre aquests projectes específics?*

En tot cas, **els centres han de partir de la seva realitat per prendre decisions i planificar** l'adequació dels documents i de la seva pràctica docent per garantir el desenvolupament i l'adquisició de les competències bàsiques per part del seu alumnat. Algunes de les qüestions que poden servir per saber **per on començar** són:

Quina idea té el professorat del centre de les competències bàsiques?
En què consisteix cada una de les competències bàsiques?
On són presents les competències bàsiques en el currículum oficial?
Quins són els aprenentatges clau que requereix cada competència bàsica?
Començam treballant totes les competències de cop, o bé les anam introduint a poc a poc? En aquest darrer cas, per quines començam?
Quines actuacions es fan, a nivell de centre, que ja treballen el desenvolupament de les competències bàsiques –i que cal validar i mantenir-?
Quines competències volem prioritzar a nivell de centre?
Quines implicacions té en la pràctica docent el treball de les competències bàsiques?
Quines actuacions cal modificar, a nivell de centre, ja que no tenen una incidència especial en el tractament de les competències bàsiques?
A quines àrees o matèries trobam exemples de pràctiques adequades per al tractament de les competències bàsiques?
Quines són les necessitats formatives del centre?

L'elaboració de la Concreció curricular del centre ha de partir necessàriament de la **reflexió** en el si del claustre, de la comissió de coordinació pedagògica i dels equips de cicle (EP) o departaments didàctics (ESO), per tal de prendre les decisions oportunes sobre el currículum del centre i que la inclusió de les competències bàsiques sigui alguna cosa més que la seva formalització en els documents.

Cal adoptar mesures organitzatives que permetin la reflexió de tots els docents, conèixer en què consisteix cada competència bàsica i les implicacions que suposa el treball de les competències, tant a nivell de centre com des de les diferents disciplines

curriculars, el registre dels acords a què s'ha arribat i la coordinació de l'aplicació de les decisions adoptades.

4. CONTINGUT DE LA CONCRECIÓ CURRICULAR DEL CENTRE

La Concreció curricular del centre desenvolupa, completa, adequa i concreta el currículum oficial a cada centre docent. Neix de la necessitat d'adoptar acords compartits que defineixin les línies educatives de cada un dels centres, que es reflectiran en les diferents programacions didàctiques de l'etapa.

La Concreció curricular inclou el conjunt de les programacions didàctiques, l'adequació al centre dels objectius d'etapa amb integració de les competències bàsiques, la relació de les àrees o matèries amb les cb, els acords de centre sobre el tractament d'aquells aspectes de les competències que transcendeixen les disciplines, les línies d'actuació en relació a la metodologia, l'avaluació, la millora de l'èxit escolar i el tractament de la lectura, les tecnologies de la informació i la comunicació i dels valors, els mecanismes que permeten la coordinació entre els diferents cicles (EP) o departament didàctics (ESO), els criteris generals de promoció i, a l'ESO, els criteris generals de titulació i l'oferta de matèries optatives.

Document	QUI l'elabora?	QUI l'aprova?	Continguts
Concreció curricular (CC)	comissió de coordinació pedagògica (CCP) (*) EP: equips de cicle ESO: departaments didàctics	claustre	<ul style="list-style-type: none">• Adequació dels objectius d'etapa i integració de les cb.• Relació entre les àrees o matèries i les cb.• Acords de centre sobre el tractament de les cb• Concreció de la metodologia del centre.• Avaluació<ul style="list-style-type: none">- Criteris generals de promoció- Criteris generals de promoció i titulació (ESO)• Mecanismes de coordinació entre els cicles (EP) o departaments didàctics (ESO).• Criteris per elaborar mesures que contribueixin a millorar l'èxit escolar.• Tractament de la lectura, de les TIC i dels valors.• Oferta d'optatives (ESO).• Programacions didàctiques (*)

4.1. Adequació dels objectius d'etapa i integració de les competències bàsiques

- ✓ Adequació i concreció dels objectius d'etapa
- ✓ Integració de les cb en els objectius d'etapa

En els decrets de currículum les finalitats de l'educació primària i de l'educació secundària obligatòria es concreten en els objectius de l'etapa i les competències bàsiques. En el moment d'adequar i concretar els objectius d'etapa al centre, atenent les característiques de l'alumnat i el context socioeconòmic i cultural, és convenient que els centres els redactin de tal manera que **integrin cada una de les competències bàsiques** de manera explícita, a fi que conformin un **únic referent** de les finalitats de l'educació al centre.

Cal tenir en compte que en la redacció dels objectius d'etapa del currículum oficial s'han contemplat de manera implícita les competències bàsiques, per la qual cosa hi haurà objectius que no caldrà reformular.

4.2. La relació entre les àrees o matèries curriculars i les competències bàsiques

- ✓ Dimensions de les competències bàsiques
- ✓ Relació entre les àrees o matèries i les dimensions de les competències

Cada una de les vuit competències bàsiques de l'educació bàsica ve definida en l'annex 1 d'aquest document. Aquestes definicions requereixen una lectura pausada en el si del claustre per tal de conèixer-ne els trets distintius i **compartir el que s'entén per cada una de les competències bàsiques**.

Per a aquest treball es pot partir dels documents de les dimensions de cada una de les vuit competències bàsiques que es troben al web <http://cbib.caib.es>.

Les àrees o matèries curriculars tenen un paper essencial en el desenvolupament de les competències bàsiques. Cada disciplina contribueix al desenvolupament de diverses competències i, a la vegada les competències s'adquireixen com a resultat del treball de diverses disciplines. Als currículums de cada àrea o matèria (annex dels Decrets

72/2008 i 73/2008, de 27 de juny), s'indica la seva contribució de manera general a l'adquisició de les competències bàsiques.

Es tracta, en definitiva, de respondre les següents preguntes:

*Quins són els trets distintius, components o dimensions de cada cb?
De quina manera es construeix cada una de les cb, des de cada àrea o matèria?*

Si es considera oportú, es pot optar per **posar de manifest aquestes relacions mitjançant un quadre** semblant als que es presenten a continuació, a manera d'exemple (cal tenir en compte que l'emplenament pot ser diferent segons el centre):

		C. del medi natural, social i cultural	Educació artística	Educació física	Llengua castellana	Llengua catalana	Llengua estrangera	Matemàtiques
C7: C. per aprendre a aprendre (EP)	Analtzar situacions problemàtiques establint relacions de causa-efecte, cercant alternatives i prenent decisions	X	X	X	X	X	X	X
	Planificar les passes a seguir en la resolució de problemes i en el treball per projectes	X	X	X	X	X	X	X
	Planificar i organitzar les activitats i el temps de forma efectiva	X	X	X	X	X	X	X
	Seleccionar i organitzar la informació i integrar-la a través de resums, esquemes, mapes conceptuals...	X			X	X		X
	Registrar sistemàticament fets i relacions	X						X
	Emprar tècniques i hàbits de treball individual i cooperatiu	X	X	X	X	X	X	X

		C. de la naturalesa	C. socials	Educació física	E. per la ciutadania	E. plàstica i visual	Informàtica	Llatí	Llengua castellana Llengua catalana	Llengua estrangera	Matemàtiques	Música	Tecnologies
C3: C. En el coneixement i la interacció amb el món físic (ESO)	Interactuar amb l'espai físic	X	X	X		X					X	X	
	Valorar i aplicar el pensament científic-tècnic	X					X	X	X	X	X	X	X
	Posar en pràctica els processos propis de la indagació científica	X	X			X	X				X		X
	Actuar per millorar i preservar les condicions de vida pròpia, dels altres i de tots els éssers vius	X	X	X	X	X						X	X

Es tracta, al cap i a la fi, d'analitzar l'aportació de cada una de les disciplines a l'adquisició de cada competència bàsica i, al mateix temps, d'assegurar el desenvolupament de tots els trets distintius de les competències distribuint-los entre les àrees o matèries, posant en evidència els aspectes que requereixen un tractament que vagi més enllà de les disciplines, per acordar el seu tractament des de diferents àmbits.

4.3. Acords de centre sobre el tractament de les competències bàsiques

✓ Tractament de les cb a nivell de centre

Una de les implicacions més importants del treball de les competències bàsiques és el paper que hi juga el centre educatiu entès, de forma global, com una **comunitat d'aprenentatge** amb metodologia de treball pròpia. L'expressió que, en un centre docent, tot l'espai i tot el temps són educatius, és especialment adequada en el treball de les competències bàsiques.

Cal, per tant, preguntar-se:

De quina manera contribueix el centre al desenvolupament de cada una de les competències bàsiques?

El claustre, per tal d'arribar a acords, ha de centrar aquesta reflexió en:

- Els plans i projectes del centre
- Les activitats complementàries i extraescolars
- L'ús i la gestió dels espais i dels recursos
- Les formes de relació entre els integrants de la comunitat educativa
- Les relacions amb l'entorn

L'anàlisi de les actuacions que ja es duen a terme en relació a aquests aspectes ha de servir per ser conscients del treball que ja s'està realitzant i que contribueix al desenvolupament de les competències bàsiques de l'alumnat, així com per permetre introduir les millores necessàries i **planificar aquesta contribució de forma sistemàtica**.

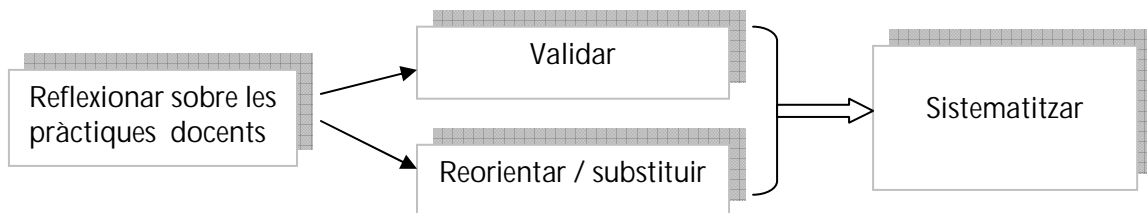

4.4. Concreció de la metodologia del centre

✓ Enfocaments metodològics de centre

Les competències bàsiques responen a una manera de definir les intencions educatives. Aquest fet té implicacions en tots els nivells de la pràctica educativa, però implica sobretot **canvis metodològics** que afecten el **rol del professorat** i les **situacions d'aprenentatge** que es presenten a l'alumnat.

No obstant, no hem de pensar que cal canviar tota la pràctica que es du a terme a les aules; hi ha actuacions que ja es fan i que, sense ser-ne conscients, es dirigeixen al treball de les competències bàsiques. Cal, però, que els equips docents reflexionin sobre el que suposa treballar les competències bàsiques a les aules i al centre:

L'alumnat esdevé competent quan és capaç de seleccionar, entre el que ha après al llarg dels cursos, allò que ha d'aplicar per resoldre una situació nova, es a dir, quan és capaç de transferir un contingut adquirit en una àrea a la resolució d'un problema que se li planteja en qualsevol altra situació.

Per poder arribar a desenvolupar aquesta capacitat de reflexió i de mobilització dels coneixements cal que existeixi un consens en relació als enfocaments metodològics que s'adoptin en totes les disciplines curriculars.

A quins acords cal arribar per adoptar una manera eficaç d'actuar compartida per totes les disciplines per garantir el desenvolupament de les competències de l'alumnat?

Són aspectes clau la **integració dels aprenentatges** posant de manifest les relacions entre les àrees o matèries i la seva **vinculació amb la realitat**, el **treball en equip** de

l'alumnat i afavorir una progressiva **autonomia** dels alumnes que contribueixi a desenvolupar en ells la capacitat d'aprendre per si mateixos.

No hi ha una única metodologia associada a l'enfocament del treball de les competències bàsiques. Treballar les competències bàsiques significa **dissenyar situacions d'aprenentatge** de tipus complex o integrador (tasques), que tinguin una certa rellevància social per al context per al qual són dissenyades, i a través de les quals s'organitzen i es transmeten els coneixements, els procediments i les actituds. Les estratègies metodològiques depenen dels requeriments de cada una d'aquestes situacions i dels alumnes.

Aquestes situacions han de permetre l'anàlisi, la investigació o el descobriment. El professorat és l'encarregat de provocar interrogants, de dirigir la recerca o l'elaboració de la producció, guiar-la, motivar l'alumnat, proporcionar-li els recursos necessaris -tenint en compte també els que aportin els propis alumnes- i comprovar tant el procés com els resultats, tenint sempre com a referent el currículum oficial i les programacions prèvies.

Els projectes d'investigació i de recerca, les tasques de resolució de problemes i l'estudi de casos són algunes de les situacions d'aprenentatge que, adaptades a les diferents edats i ritmes evolutius, permeten el treball de les competències bàsiques.

Finalment, cal esmentar que, encara que es recullen en documents que formen part del Projecte educatiu del centre però no en la Concreció curricular, per al tractament de les competències bàsiques són especialment rellevants les decisions que es prenen a nivell de centre sobre l'organització de l'acció tutorial, de les mesures d'atenció a la diversitat i el pla de convivència.

4.5. Avaluació

- ✓ Quan avaluar?
- ✓ Què avaluar?
- ✓ Com avaluar?

L'avaluació és l'eina que regula tot el procés d'ensenyament-aprenentatge. Ens permet decidir si s'han aconseguit les intencions educatives i ens dona elements per revisar el que feim per tal de millorar els resultats.

Pel que fa a l'alumnat, cal planificar la seva **avaluació al llarg de tot el procés**: a l'inici, mentre s'està aprenent i al final, per detectar les dificultats i per actuar per millorar els aprenentatges, des d'una dimensió formativa.

Els criteris d'avaluació de cada disciplina determinen allò que s'ha d'avaluar. Han de permetre avaluar el grau d'assoliment dels objectius i de les competències bàsiques. En el cas de les competències més metadisciplinàries pot ser necessari establir criteris més generals, que permetin una visió de conjunt de la competència a assolir.

Les proves externes d'avaluació a l'educació primària i a l'educació secundària obligatòria poden ajudar als centres a repensar l'avaluació i a millorar-ne alguns aspectes.

Hem d'arribar a acords en la **diversificació dels procediments i dels instruments d'avaluació**, que tinguin en compte la participació de l'alumne -i que, per tant, li permetin gestionar el propi procés d'aprenentatge-: identificar el que està aprenent, les dificultats que troba i les maneres de superar-les. L'autoavaluació i la coavaluació són estratègies indispensables en el procés d'avaluació de l'alumnat..

De la mateixa manera, convé establir de manera conjunta els **criteris de qualificació** dels aprenentatges de l'alumnat i les maneres de compartir amb ell la informació que obtinguem durant el procés d'avaluació.

Finalment, cal **planificar també l'avaluació del propi procés** per generalitzar-la i sistematitzar-la.

4.5.1. Criteris generals de promoció a l'educació primària

En l'educació primària la promoció de l'alumnat té com a referent l'assoliment del corresponent desenvolupament de les competències bàsiques i el grau de maduresa de cada un dels alumnes, tant pel que fa a la promoció al cicle següent com a l'educació secundària obligatòria. Aquest desenvolupament de les competències bàsiques inclou l'assoliment dels objectius que el centre estableix per a cada un dels cicles i per a l'etapa, en el cas de la promoció a l'educació secundària obligatòria.

Segons estableix l'Ordre de la consellera d'Educació i Cultura de 22 de desembre de 2008, sobre l'avaluació de l'aprenentatge de l'alumnat d'educació primària a les Illes Balears, el claustre ha d'establir criteris generals de promoció que en permetin una aplicació equitativa. Per definir aquests criteris cal partir dels criteris d'avaluació fixats per a cada cicle; per assegurar l'avaluació de les competències metadisciplinàries es pot tenir en compte, si es considera oportú, la proposta de diferenciació de les

competències bàsiques per a l'educació primària realitzada per la Conselleria d'Educació i Cultura i que es troba al web <http://cbib.caib.es>.

4.5.2. Criteris generals de promoció i titulació a l'educació secundària obligatòria

La promoció i l'obtenció del títol de graduat en educació secundària obligatòria tenen com a referència l'assoliment de les competències bàsiques i els objectius de l'etapa.

Segons estableix l'Ordre de la consellera d'Educació i Cultura de 22 de desembre de 2008, sobre l'avaluació de l'aprenentatge de l'alumnat d'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, per tal de permetre'n una aplicació equitativa, el claustre ha d'establir criteris generals de promoció que en qualsevol cas s'han de referir a l'assoliment de les competències bàsiques i dels objectius de l'etapa. Aquests criteris s'han de donar a conèixer a tota la comunitat educativa.

4.6. Mecanismes de coordinació entre els cicles (EP) o els departaments didàctics (ESO).

- ✓ Mesures per a la coordinació de les programacions didàctiques.
- ✓ Relació entre les àrees/matèries. Interdisciplinarietat

El **treball en equip del professorat** és essencial en la planificació, el desenvolupament i el seguiment del treball de les competències bàsiques. Cal, per tant, que l'organització del centre estableixi vies que facilitin la comunicació i la relació de cada un dels equips docents i entre ells.

A l'EP els equips de cicle són els encarregats d'elaborar les programacions didàctiques de cada un dels cicles de l'etapa, segons les diferents àrees, assegurant així la cohesió curricular en cada cicle. Cal, per tant, establir mesures per garantir també aquesta coherència entre les diferents programacions didàctiques –és a dir, al llarg de tota l'etapa-.

A l'ESO els departaments didàctics elaboren les programacions de cada matèria per a cada un dels cursos i asseguren la coherència al llarg de l'etapa, però és important que s'estableixin mesures per garantir la coherència entre les programacions de les diferents matèries d'un mateix nivell, fer possible la relació entre matèries i el **treball interdisciplinari**.

La CCP ha de determinar el marc general que ha de guiar les programacions didàctiques. Per altra banda, també ha d'**assegurar la coordinació entre les programacions didàctiques**, de manera que garanteixi la seva coherència dins cada cicle (a l'EP) i dins cada nivell (a l'ESO) i al llarg de l'etapa. A aquest efecte, ha d'establir els mecanismes que serviran per assegurar aquesta coherència vertical i horitzontal i els moments del curs en què s'han d'aplicar.

*Com s'assegura la coherència entre les diferents programacions didàctiques?
En quins moments es realitza aquesta revisió?*

4.7. Tractament de la lectura, de les tecnologies de la informació i la comunicació i de l'educació en valors

- ✓ Tractament de la lectura
- ✓ Tractament de les TIC
- ✓ Tractament dels valors

La lectura constitueix un factor primordial per al desenvolupament de les competències bàsiques. Totes les disciplines curriculars inclouen aspectes relacionats amb ella.

El currículum oficial de l'EP estableix que els centres han de garantir la incorporació d'un temps diari de lectura, no inferior a trenta minuts, al llarg de tots els cursos de l'etapa. A l'ESO també s'ha de garantir en totes les matèries un temps dedicat a la lectura, així com activitats que fomentin el desenvolupament de la capacitat per dialogar i expressar-se en públic.

A aquest efecte, s'han d'acordar les mesures a adoptar per **millorar la comprensió lectora i la capacitat d'expressió** dels alumnes i per **potenciar l'hàbit lector en totes les disciplines**. A l'educació primària s'ha d'incloure entre aquestes mesures l'organització del temps diari de lectura.

Per altra banda, formar alumnes competents en el món d'avui, saturat de tecnologies de la informació i la comunicació, implica incorporar-les a l'aula de manera efectiva, des de la realitat del centre i en la mida en què sigui possible, s'han d'establir també les mesures adients per **fomentar l'ús de les TIC** per a l'aprenentatge en totes les àrees o matèries.

Finalment, el **tractament dels valors** (l'educació per la pau, el respecte pel medi ambient, el respecte per les persones que procedeixen d'altres realitats culturals...), no constitueix un element de treball nou, sinó que, ben al contrari, són part constitutiva i essencial de la labor que es desenvolupa, ja fa temps, en els centres docents. A més, els valors són un dels trets presents en les competències bàsiques, cal, per tant, que es segueixin treballant en el marc d'un ensenyament basat en l'assoliment de les cb, que es planifiqui el seu tractament en tota l'etapa i que es garanteixi la seva inclusió en les programacions didàctiques de totes les disciplines.

4.8. Criteris per elaborar mesures que contribueixin a millorar l'èxit escolar

- ✓ Mesures de reforç educatiu
- ✓ Plans específics de superació de les dificultats detectades (permanència d'un any més en el mateix cicle o curs)
- ✓ Programa de reforç per recuperació de matèries pendents (ESO)

S'han de dissenyar i acordar les mesures que cal adoptar quan es detecta alguna dificultat en el progrés de l'alumnat. Aquestes **mesures de reforç** educatiu s'han d'adoptar en qualsevol moment del procés educatiu, tan aviat com es detectin les dificultats de l'alumnat i han de garantir l'adquisició dels aprenentatges imprescindibles per continuar aprenent, segons estableixen les respectives Ordres de 22 de desembre de 2008 d'avaluació de l'aprenentatge de l'alumnat d'EP i d'ESO.

Quan un alumne hagi de continuar un any més en el mateix cicle o curs cal elaborar un **pla específic dirigit a la superació de les dificultats detectades en el curs anterior** - articles 10 (EP) i 12 (ESO) de les esmentades Ordres d'avaluació-. Encara que aquest pla ha de ser personalitzat, és necessari establir criteris comuns per a la seva elaboració, que formin part de les mesures destinades a la millora de l'èxit escolar de l'alumnat.

A l'ESO, s'ha de dissenyar el **programa de reforç** que permeti, als alumnes que han promocionat al curs següent amb matèries pendents, recuperar-les, i s'han d'establir els criteris perquè els departaments didàctics elaborin el pla de treball per a aquest alumnat -article 11 de l'Ordre d'avaluació-.

4.9. Oferta d'optatives (ESO)

L'oferta d'optatives del centre s'ha de fer segons estableix l'Ordre de la consellera d'Educació i Cultura de dia 27 d'abril de 2009, sobre el desenvolupament de l'ESO i s'ha d'orientar a facilitar a l'alumnat la consolidació dels aprenentatges fonamentals, la seva orientació educativa posterior o la seva incorporació a la vida laboral.

4.10. Programació didàctica

La programació didàctica, que elabora l'equip de cicle (EP) o el departament didàctic (ESO), és el document que desenvolupa, completa, adequa i concreta el currículum de cada àrea o matèria al llarg del cicle o curs, a la realitat del centre. Comporta la presa de decisions, d'acord amb el currículum oficial i les directrius acordades a la Concreció curricular del centre, en relació a les competències bàsiques, als objectius, continguts i criteris d'avaluació, als enfocaments metodològics i a l'avaluació del procés d'ensenyament-aprenentatge.

Les programacions didàctiques són públiques, formen part del Projecte educatiu del centre, i han d'estar a l'abast de la comunitat educativa.

La programació didàctica explicita el pla d'actuació d'un equip docent durant un temps determinat (cicle o curs) i permet anticipar, sistematitzar i concretar el procés d'ensenyament.-aprenentatge dins l'aula, així com fer el seguiment de les actuacions previstes per tal de modificar-les, adaptar-les o millorar-les, si cal. A més, permet la coherència pedagògica i la continuïtat en el cas que es produeixin canvis en l'equip docent.

Encara que són els equips de cicle (EP) o els departaments didàctics (ESO) els responsables d'elaborar les programacions didàctiques, **correspon a la comissió de coordinació pedagògica vetllar per la seva coherència dins cada nivell i al llarg de l'etapa.** Aquesta coherència vertical i horitzontal de les programacions didàctiques és imprescindible en un currículum que té com a referent les competències bàsiques, tant per assegurar el seu desenvolupament al llarg dels cursos com pel fet que, molt sovint, l'adquisició d'una competència va lligada a la transferència d'aprenentatges d'una àrea o matèria a una altra.

Els centres ja disposen de programacions didàctiques, el que cal fer és la revisió i l'adequació d'aquests documents per ajustar-los al nou marc curricular, incorporant, sobretot, les competències bàsiques com a nou referent curricular. Les Instruccions de la Direcció General d'Administració, Ordenació i Inspecció Educatives sobre l'elaboració de les programacions didàctiques a l'educació primària i a l'educació secundària obligatòria de les Illes Balears per al curs 2009-2010 estableixen que aquesta adequació s'ha d'iniciar el curs 2009-2010 i s'ha de reflectir en les

programacions didàctiques del professorat d'educació primària i d'educació secundària obligatòria del curs 2010-2011.

Document	QUI l'elabora?	QUI l'aprova?	Continguts
Programació didàctica (PD)	equip de cicle (EP) departament didàctic (ESO)	CCP claustre	<ul style="list-style-type: none">• Contribució de l'àrea o matèria a les competències bàsiques.• Adequació i seqüència dels objectius.• Selecció i seqüència dels continguts.• Enfocaments metodològics<ul style="list-style-type: none">✓ Criteris per al disseny de les activitats amb atenció als diferents nivells d'aprenentatge.✓ Criteris per a l'organització del temps i dels espais. Formes d'organització de l'aula.✓ Materials i recursos didàctics. Activitats complementàries.• Avaluació<ul style="list-style-type: none">✓ Adequació i seqüència dels criteris d'avaluació.✓ Procediments d'avaluació i criteris de qualificació de l'aprenentatge de l'alumnat.• Mesures de reforç i suport. Criteris per elaborar les adaptacions per a l'alumnat amb nese. Pla de treball del programa de reforç (ESO)• Tractament de la lectura, les TIC i l'educació en valors• Avaluació del procés d'ensenyament-aprenentatge

4.10.1. Contribució de l'àrea o la matèria al desenvolupament de les competències bàsiques

- ✓ Relació entre les dimensions de les cb i els objectius de l'àrea o matèria per a l'etapa

Als currículums oficials de cada àrea o matèria s'indica de manera molt general quina és la seva contribució a l'adquisició de les competències bàsiques. En la Concreció curricular del centre s'explicita la relació de l'àrea o matèria amb els trets distintius de cada una de les competències bàsiques. En la programació didàctica els equips docents han de tenir en compte aquesta contribució per tal de **concretar i assegurar el treball de les competències bàsiques al llarg de tota l'etapa.**

La **relació entre objectius i competències** és molt estreta; ambdós elements del currículum responen a la pregunta de què volem aconseguir, a la finalitat que perseguim amb l'ensenyament. Fer un quadre en què, per a cada un dels objectius d'etapa de l'àrea o matèria, s'assenyalin les competències (o les dimensions de cada competència) amb què està relacionat permet posar de manifest aquesta estreta connexió i serveix per establir un marc general per formular els objectius per cicles o cursos en clau de competències.

Objectius de l'àrea d'educació artística	Dimensions de les competències bàsiques relacionades	
Mantenir una actitud de recerca personal i/o col·lectiva, articulant la percepció, la imaginació, la indagació i la sensibilitat i reflexionant a l'hora de realitzar i gaudir de diferents produccions artístiques.	Planificar les passes a seguir en la resolució de problemes i en el treball per projectes.	Cb7
	Emprar tècniques i hàbits de treball individual i cooperatiu.	Cb7
	Escollar, analitzar i tenir en compte opinions diferents de la pròpia.	Cb1
	Adquirir habilitats de pensament, perceptives i comunicatives, de sensibilitat i sentit estètic per comprendre i valorar les manifestacions artístiques.	Cb6
	Percebre, comprendre i enriquir-se amb diferents realitats i produccions del món de l'art i de la cultura.	Cb6
	Trobar fonts, formes i vies d'expressió personal	Cb6
Conèixer, valorar i gaudir de les diferents manifestacions artístiques i intervencions artístiques urbanes de l'entorn, tant del patrimoni cultural propi de les Illes Balears com d'altres pobles, col·laborant en la conservació i en la renovació de les formes d'expressió locals i apreciament l'enriquiment que suposa l'intercanvi amb persones de diferents cultures que comparteixen un mateix entorn.	Adquirir habilitats i actituds per gaudir amb l'art i les manifestacions culturals.	Cb6
	Mostrar interès per participar en la vida cultural.	Cb6
	Mostrar una actitud oberta, respectuosa i crítica cap a la diversitat d'expressions artístiques.	Cb6
	Enriquir les relacions socials i actuar en contextos diferents del propi.	Cb1
	Comprendre l'aportació que les diferents cultures han fet a l'evolució i progrés de la humanitat.	Cb5

4.10.2. Adequació i seqüència dels objectius per cicles o cursos

- ✓ Distribució dels objectius per cicles o cursos
- ✓ Redacció dels objectius didàctics en clau de competències

A partir dels objectius generals per a l'etapa de l'àrea o matèria, definits als currículums oficials, en les programacions didàctiques cal fer la distribució dels objectius per a cada cicle o curs, concretant-los i repetint-los amb el matisos que calgui segons els continguts que es treballen.

En el moment de fer aquesta concreció convé tenir en compte les relacions establertes en el punt anterior entre les competències bàsiques i dels objectius, de manera que en **la redacció dels objectius per cicle o curs s'incorporin les competències** a assolir, quedant així unificats els dos referents curriculars.

La redacció dels objectius per cicle o curs, i en definitiva de les competències a assolir, es pot fer utilitzant un verb d'acció -cercar, analitzar, justificar, classificar, comparar,...- + components (sempre que sigui possible) conceptuals, procedimentals i actitudinals de les competències a assolir.

4.10.3. Selecció i seqüència dels continguts

- ✓ Selecció i seqüència dels continguts dins cada cicle (EP) o cada curs (ESO).
- ✓ Concreció dels continguts.

En el currículum oficial s'especifiquen per cada àrea o matèria els continguts, agrupats en diferents blocs, distribuïts per cicles (EP) o per cursos (ESO). Aquest agrupament no suposa, en cap cas, una seqüència determinada.

En les programacions didàctiques de l'EP aquests continguts s'han de seleccionar i seqüenciar per a cada nivell, tot tenint en compte que es tracta d'una divisió que es realitza només a efectes pràctics i que ha de ser considerada de forma flexible, ja que la unitat final de programació és el cicle. En l'ESO la selecció i seqüència dels continguts s'ha de realitzar al llarg del curs.

En ambdós casos, cal tenir present que **els continguts són un mitjà per arribar a l'assoliment de les competències bàsiques** i que no tots els continguts tenen la mateixa rellevància.

*Quins són els continguts que cal prioritzar?
Quins són els continguts que ens permeten treballar
millor les competències?*

L'actuació competent requereix mobilitzar conjuntament de manera eficaç el saber, el saber fer i el saber ser i estar, per això els distints tipus de continguts, conceptuals, procedimentals i actitudinals, s'han de treballar de forma conjunta. Així, en el moment de concretar els continguts en la programació didàctica la seva redacció es pot fer de manera que integri els tres tipus de continguts, substantivant l'acció a realitzar i la finalitat de la seva aplicació. De tota manera, si els equips docents ho consideren oportú, es poden seguir diferenciant els continguts segons la seva naturalesa.

Per altra banda, en el tractament dels continguts en les programacions didàctiques és important preguntar-se amb quins continguts d'altres àrees o matèries connecten, per permetre **la integració dels coneixements i el treball interdisciplinari**.

4.10.4. Enfocaments metodològics

- ✓ Criteris per al disseny de les activitats amb atenció als diferents nivells d'aprenentatge (activitats d'ampliació i reforç).
- ✓ Criteris per a l'organització del temps i dels espais. Formes d'organització de l'aula.
- ✓ Materials i recursos didàctics. Activitats complementàries.

Reflexionar sobre els enfocaments pedagògics equival a fer-se la pregunta de com ensenyam. Un currículum adreçat al desenvolupament i a l'adquisició de les competències bàsiques implica molt sovint un canvi metodològic: les disciplines deixen de constituir l'eix de l'acció educativa per posar-se al servei de l'educació integral de la persona.

És important **partir del que cada docent fa dins l'aula**, ja que els punts de partida dels diferents membres dels equips docents poden ser molt diferents, per **adoptar acords realistes**, que recullin les directrius establertes en la Concreció curricular, i que siguin factibles. El canvi des del model de partida fins a arribar a aquell que permeti el

desenvolupament i l'assoliment de les competències de l'alumnat ha de ser gradual i constant.

Els equips docents han de prendre acords sobre:

a) Els criteris que se seguiran per dissenyar les activitats o tasques, amb atenció als diferents nivells d'aprenentatge.

Cal fer-se preguntes del tipus:

*Com organitzam els continguts d'aprenentatge?
Com els presentam als alumnes?
A través de quin tipus de tasques?*

És important que al manco una part de les activitats o de les tasques proposades a l'alumnat permetin arribar a la construcció compartida del coneixement des d'una perspectiva global i generin interès en aprendre: en aquest sentit cal considerar el **treball per projectes**, la **resolució de problemes** o l'**estudi de casos**, entre d'altres.

L'explicitació de les connexions entre disciplines, l'anàlisi de la realitat, el treball en equip i la necessitat d'afavorir l'autonomia dels alumnes de forma progressiva, per contribuir a desenvolupar la capacitat d'aprendre per si mateixos, són aspectes que s'han de tenir en compte a l'hora de treballar a l'aula per aconseguir el desenvolupament de les competències bàsiques.

Un altre aspecte que cal considerar a l'hora de dissenyar les activitats o tasques que es presentaran als alumnes és l'avaluació i, molt especialment, la **participació de l'alumne en la pròpia avaluació**. L'avaluació forma part de les estratègies didàctiques: el fet d'explicitar des del principi allò que s'avaluarà, de manera que l'alumne ho conegui, constitueix una guia per a l'aprenentatge. Igualment, incloure moments per a la reflexió dels alumnes sobre els propis errors –que han de ser considerats per tots, professorat i alumnat, com una font d'informació- els permetrà regular i gestionar el propi procés d'aprenentatge.

b) Els criteris per a l'organització del temps i dels espais i les formes d'organització de l'aula, que han de possibilitar diversos tipus d'agrupament de l'alumnat, incloent els dirigits al **treball cooperatiu** (gran grup, petit grup, treball per parelles, individual...).

En aquest sentit, cal arribar a acords que permetin, dins les possibilitats reals del centre, optimitzar els recursos disponibles.

c) Els materials i els recursos didàctics. Les activitats complementàries.

Els materials i els recursos són molt rellevants per al desenvolupament de les competències bàsiques, especialment d'aquelles que es construeixen a través de totes les disciplines curriculars. En la previsió d'aquests **materials i recursos didàctics** cal tenir en compte que han de ser **variats i adequats a l'enfocament metodològic** que s'empri. En tot cas, són rellevants aquells materials i recursos de consulta i de recerca, tant de forma individual com en grup, incloent l'ús de les TIC, que constitueixen eines per aprendre en totes les àrees i matèries de cada una de les etapes. En aquest sentit, és important el paper de la biblioteca del centre o d'aula.

Els materials i els recursos han de **fomentar l'autonomia i la iniciativa personals**, i s'han d'adequar al disseny d'activitats que siguin coherents amb la realitat de l'aula, diversificades i lligades a situacions reals de l'entorn. És en aquest context que adquireix sentit l'elaboració de materials didàctics propis; el llibre de text esdevé un recurs didàctic més, que no pot ser l'únic.

Les activitats complementàries són un recurs més, que pot contribuir al desenvolupament de les cb.

4.10.5. Avaluació

- ✓ Adequació i seqüència dels criteris d'avaluació dins cada cicle (EP) o dins cada curs (ESO)
- ✓ Procediments d'avaluació i criteris de qualificació de l'aprenentatge de l'alumnat

L'avaluació constitueix un element essencial en la gestió dels aprenentatges de l'alumne: permet prendre les decisions oportunes per ajustar l'adequació dels alumnes als objectius prefixats, des d'una **concepció formativa**, que valora l'error com a font d'aprenentatge per a l'alumne i com a font d'informació per al professorat.

Cal **compartir amb l'alumnat el procés d'avaluació**, hem de fomentar la responsabilitat de l'alumnat fent-lo protagonista del seu propi procés d'aprenentatge, fer que sigui conscient del que aprèn o de les dificultats que te per tal de poder superar-les i avançar en l'aprenentatge.

Tant els criteris d'avaluació com els procediments i criteris de qualificació de l'aprenentatge de l'alumnat s'han de donar a conèixer als alumnes i a les seves famílies.

4.10.5.1. Adequació i seqüència dels criteris d'avaluació dins cada cicle (EP) o dins cada curs (ESO)

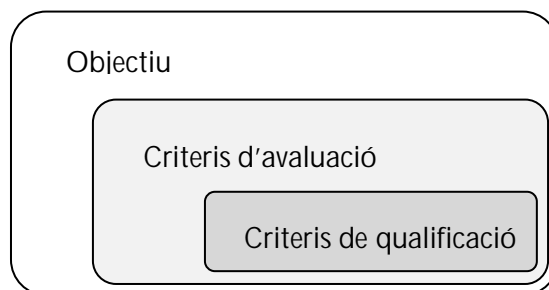
Els criteris d'avaluació determinen allò que s'ha de tenir en compte per valorar els progressos de l'alumnat a partir dels objectius pretesos. En el currículum oficial apareixen per a cada àrea o matèria i distribuïts per cicles o cursos; en la programació didàctica cal seleccionar, concretar i fer la seqüència dels criteris d'avaluació al llarg del cicle, en l'EP, o del curs, en l'ESO.

La redacció dels criteris es fa amb un verb d'acció indicant el grau d'assoliment desitjat, si es considera adient, es pot dur a terme de manera que es relacionin directament amb les activitats o instruments d'avaluació.

4.10.5.2. Procediments d'avaluació i criteris de qualificació de l'aprenentatge de l'alumnat

A més dels criteris d'avaluació, a la programació didàctica s'han d'explicitar els procediments que es duran a terme per avaluar els aprenentatges dels alumnes: el tipus d'activitats i els instruments d'avaluació, que han de ser variats, i que **s'han de dirigir tant als resultats com al procés** (autoavaluació, coavaluació, intervencions orals, exposició en públic del treball fet, portfolios, webquest...).

Finalment, s'han de definir els **criteris de qualificació** que se seguiran per determinar el resultat de l'avaluació de l'àrea o la matèria al llarg del curs i, en particular, de la qualificació final ordinària i, en el seu cas i només per a l'alumnat d'ESO, de la qualificació final extraordinària.

4.10.6. Mesures de reforç i suport. Criteris per elaborar les adaptacions necessàries per a l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu. Pla de treball del programa de reforç (ESO)

- ✓ Reforç i suport educatiu
- ✓ Criteris per elaborar les adaptacions per a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu
- ✓ Pla de treball del programa de reforç per a la recuperació de matèries pendents (ESO)

La programació ha de respondre a les necessitats de tot l'alumnat, el que implica preveure **activitats amb diferent grau de complexitat** i que s'adaptin als **diferents ritmes i característiques** de l'alumnat, permetent **diversos nivells de resolució**, d'acord amb els objectius pretesos.

En la programació didàctica, que ha de reflectir els acords recollits en la Concreció curricular cal establir els criteris per:

- ✓ Adoptar les mesures necessàries de reforç i suport a l'alumnat en qualsevol moment del curs, quan es detectin les dificultats.
- ✓ Realitzar les adequacions necessàries per a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu, dirigides a desenvolupar les competències bàsiques i assolir els objectius de l'etapa, seguint les directrius recollides en els documents de planificació del centre.

A l'ESO, seguint els criteris establerts en el programa de reforç destinat als alumnes que han promocionat de curs amb la matèria pendent, s'ha de dissenyar el pla de treball per tal que puguin recuperar-la, amb expressió dels continguts mínims exigibles, de les activitats de recuperació adients i dels procediments i criteris d'avaluació i qualificació de la matèria pendent.

4.10.7. Tractament de la lectura, de les tecnologies de la informació i la comunicació i de l'educació en valors

- ✓ La lectura, les TIC i els valors a la programació didàctica

En les programacions didàctiques s'han de contemplar els acords recollits en la Concreció curricular del centre dirigits a estimular l'interès i l'hàbit de lectura, la competència lectora i a millorar l'expressió oral i escrita i el desenvolupament de la capacitat per dialogar i expressar-se en públic.

Igualment, s'han de tenir en compte les mesures acordades sobre el tractament de les tecnologies de la informació i la comunicació per a l'aprenentatge de les disciplines , així com el tractament dels valors que el centre hagi planificat.

4.10.8. Avaluació del procés d'ensenyament-aprenentatge

- ✓ Procediments per avaluar el procés d'ensenyament-aprenentatge

Les programacions didàctiques han d'incloure els procediments que s'utilitzen per avaluar el procés d'ensenyament-aprenentatge. En aquest sentit cal establir com es du a terme aquest seguiment, especialment pel que fa a les estratègies metodològiques, per tal de millorar l'eficàcia de tot el procés.

Els resultats derivats de l'aplicació de **proves d'avaluació externes** a diferents nivells de l'educació primària i de l'educació secundària proporcionen una eina per reflexionar i per revisar la pràctica docent a fi de millorar tot el procés d'ensenyament-aprenentatge -i, en conseqüència, l'èxit escolar dels alumnes-.

Document	QUI l'elabora?	QUI l'aprova?	Continguts
Concreció curricular (CC)	comissió de coordinació pedagògica (CCP)	clastre	<ul style="list-style-type: none"> • Adequació dels objectius d'etapa i integració de les cb. • Relació entre les àrees o matèries i les cb. • Acords de centre sobre el tractament de les cb • Concreció de la metodologia del centre. • Avaluació <ul style="list-style-type: none"> - Criteris generals de promoció - Criteris generals de promoció i titulació (ESO) • Mecanismes de coordinació entre els cicles (EP) o departaments didàctics (ESO). • Criteris per elaborar mesures que contribueixin a millorar l'èxit escolar. • Tractament de la lectura, de les TIC i dels valors. • Oferta d'optatives (ESO). • Programacions didàctiques (*)
(*) Programació didàctica (PD)	equip de cicle (EP) departament didàctic (ESO)	CCP clastre	<ul style="list-style-type: none"> • Contribució de l'àrea o matèria a les competències bàsiques. • Adequació i seqüència dels objectius. • Selecció i seqüència dels continguts. • Enfocaments metodològics <ul style="list-style-type: none"> ✓ Criteris per al disseny de les activitats amb atenció als diferents nivells d'aprenentatge. ✓ Criteris per a l'organització del temps i dels espais. Formes d'organització de l'aula. ✓ Materials i recursos didàctics. Activitats complementàries. • Avaluació <ul style="list-style-type: none"> ✓ Adequació i seqüència dels criteris d'avaluació. ✓ Procediments d'avaluació i criteris de qualificació de l'aprenentatge de l'alumnat. • Mesures de reforç i suport. Criteris per elaborar les adaptacions per a l'alumnat amb nese. Pla de treball del programa de reforç (ESO) • Tractament de la lectura, les TIC i l'educació en valors • Avaluació del procés d'ensenyament-aprenentatge.

Annex 1

Competències bàsiques

1. Competència en comunicació lingüística

La competència en comunicació lingüística suposa l'ús del llenguatge com a instrument de comunicació oral i escrita; de representació, interpretació i comprensió de la realitat; de construcció i comunicació del coneixement i de les idees i d'organització i autoregulació del pensament, de les emocions i de la conducta.

Implica l'accés a fonts d'informació, comunicació i aprenentatge en diferents formats, la capacitat d'analitzar críticament la informació obtinguda i de reflexionar sobre la llengua per millorar-ne els propis usos així com la seguretat i confiança en les situacions de comunicació.

Suposa enriquir les relacions socials i actuar en contextos diferents del propi, establir vincles constructius amb els altres a través de la conversa i del diàleg i valorar les llengües com a mostra de riquesa intercultural.

Adquirir aquesta competència suposa l'ús eficaç de la llengua en contextos múltiples, orals i escrits, i en diferents situacions comunicatives i l'ús funcional de la llengua estrangera.

2. Competència matemàtica

La competència matemàtica suposa l'habilitat per utilitzar i relacionar els símbols, els nombres, les seves operacions bàsiques i les formes de pensament, expressió i raonament matemàtic per produir i per interpretar diferents tipus d'informació; per ampliar el coneixement sobre aspectes quantitius i espacials de la realitat i per prendre decisions i resoldre problemes relacionats amb la vida quotidiana i amb el món laboral.

Adquirir aquesta competència implica una disposició favorable i de progressiva seguretat i confiança cap a la informació i les situacions (problemes, incògnites, etc.), que contenen elements o suports matemàtics, així com cap a la seva utilització quan la situació ho aconsella, basades en el respecte i el gust per la certesa i en la seva recerca a través del raonament.

En definitiva, suposa aplicar les destreses i actituds que permeten raonar matemàticament, comprendre una argumentació matemàtica i expressar-se i

comunicar-se en el llenguatge matemàtic, utilitzant les eines de suport adequades, i integrant el coneixement matemàtic amb altres tipus de coneixement per donar una millor resposta a les situacions de la vida de diferent nivell de complexitat.

3. Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic

Habilitat per interactuar amb el món físic en els seus aspectes naturals i en els generats per l'acció humana, possibilitant la comprensió de successos, la predicció de conseqüències i l'actuació per preservar i millorar les condicions de vida pròpies, de les altres persones i de tots els éssers vius.

La competència d'interactuar amb l'espai físic comporta l'adequada percepció de l'espai físic, tant a gran escala com a l'entorn immediat, i l'habilitat per interactuar amb l'espai, moure-s'hi i resoldre problemes en què intervinguin els objectes i la seva posició. Per altra part porta implícit ser conscient de la influència que té la presència de les persones en l'espai, el seu assentament, la seva activitat, les modificacions que hi introdueixen i els paisatges resultants.

Incorpora l'aplicació de conceptes científics i tècnics, de teories científiques bàsiques i l'habilitat progressiva per posar en pràctica els processos i les actituds propis de l'anàlisi la indagació científica i identificar el coneixement disponible, teòric i empíric necessari per respondre a les preguntes científiques, i per obtenir, interpretar, avaluar i comunicar conclusions en diversos contextos (acadèmic, personal i social).

Adquirir aquesta competència comporta la valoració del coneixement científicotècnic, la utilització de valors i criteris ètics associats a la ciència i al desenvolupament tecnològic així com el reconeixement dels límits de l'activitat investigadora.

4. Tractament de la informació i competència digital

Aquesta competència implica disposar d'habilitats per cercar, obtenir, processar i comunicar informació, i per transformar la informació en coneixement, així com per emprar les tecnologies de la informació i la comunicació com a element essencial per informar-se, aprendre i comunicar-se, tant de forma individual com en grup o en entorns col·laboratius.

Requereix el domini de llenguatges específics bàsics (textual, numèric, icònic, visual, gràfic i sonor), de les seves pautes de descodificació i transferència, i la seva aplicació en diferents situacions i contextos. Exigeix dominar destreses de

raonament per transformar la informació en coneixement, per organitzar-la, relacionar-la, analitzar-la, sintetitzar-la i fer inferències i deduccions de diferent nivell de complexitat. Significa també saber comunicar la informació i els coneixements adquirits.

La competència digital inclou utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació com a transmissores i com a generadores d'informació i coneixement. Comporta fer ús habitual dels recursos tecnològics disponibles per resoldre problemes reals de manera eficient.

En definitiva, l'adquisició d'aquesta competència comporta ser una persona autònoma, responsable, crítica i reflexiva a l'hora de seleccionar, tractar i utilitzar la informació i les seves fonts i les distintes eines tecnològiques; valorar i contrastar la informació i respectar les normes de conducta associades a la regulació de l'ús de la informació.

5. Competència social i ciutadana

La competència social i ciutadana suposa disposar d'habilitats per comprendre la realitat social del món en què vivim i per comportar-se individualment de manera que sigui possible conviure en una societat cada vegada més plural, així com participar plenament en la vida cívica, actuant amb criteri propi i responsabilitzant-se de les pròpies decisions i eleccions..

Adquirir aquesta competència suposa conèixer i comprendre els trets i els valors del sistema democràtic i afrontar la convivència i els conflictes basant-se en el diàleg i el respecte pels altres, emprant el judici ètic basat en valors i en les pràctiques democràtiques, així com exercir la ciutadania actuant amb criteri propi i mantenint una actitud constructiva, solidària i responsable.

6. Competència cultural i artística

Aquesta competència implica l'habilitat per apreciar i per comprendre diferents manifestacions culturals i artístiques, per reflexionar sobre les diferents manifestacions de l'entorn artístic i analitzar-les críticament, per utilitzar-les com a font d'enriquiment personal i per considerar-les part del patrimoni cultural. Suposa, així mateix, apreciar l'expressió creativa d'idees, experiències o sentiments, i expressar-se mitjançant codis artístics amb iniciativa, imaginació i creativitat

Adquirir aquesta competència suposa tant l'habilitat per apreciar i gaudir de l'art i d'altres manifestacions culturals, com per emprar recursos d'expressió artística per realitzar creacions pròpies i trobar fonts, formes i vies d'expressió personal. Implica una actitud oberta, respectuosa i crítica davant la diversitat artística i cultural.

7. Competència per aprendre a aprendre

Adquirir aquesta competència suposa disposar d'habilitats per iniciar-se en l'aprenentatge, ser capaç de continuar aprenent de manera cada cop més eficaç i autònoma, segons els propis objectius i necessitats i organitzant i planificant els propis aprenentatges i la feina, així com actuar davant les incerteses intentant cercar respostes i admetent diverses solucions a un mateix problema.

Suposa tenir confiança en si mateix i perspectives d'èxit, identificar els propis errors, acceptar-los i aprendre d'ells, mostrar curiositat per plantejar-se i resoldre interrogants, manifestar interès per aprendre.

L'adquisició d'aquesta competència implica la consciència, la gestió i el control de les pròpies capacitats i coneixements, el coneixement de les pròpies possibilitats i dificultats i de les capacitats que prenen part en l'aprenentatge. Inclou tant el pensament estratègic com la capacitat de cooperar (aprendre de i amb els altres), d'autoavaluar-se, de generalitzar i extrapolar aprenentatges, l'ús eficient de recursos i de tècniques de treball i el desenvolupament d'hàbits d'esforç i de responsabilitat en la feina.

8. Autonomia i iniciativa personal

Aquesta competència implica la consciència i l'aplicació de valors i d'actituds personals interrelacionades: responsabilitat, perseverança, coneixement de si mateix, autoestima, creativitat, autocrítica i control emocional. Implica saber relacionar-se amb els altres i treballar-hi de manera cooperativa i flexible, prenent les pròpies decisions i valorant les dels altres.

Suposa així mateix la capacitat de transformar les idees en actes, d'escollir amb criteri propi, d'imaginar projectes, d'analitzar possibilitats i limitacions i de dur endavant les iniciatives necessàries per al desenvolupament de l'opció elegida, fent-se'n responsable tant en l'àmbit personal com en el social o laboral. Implica una actitud positiva cap al canvi, i la capacitat de calcular els riscos, d'assumir-los i d'afrontar problemes, de demorar la necessitat de satisfacció immediata i d'aprendre dels errors.

L'adquisició d'aquesta competència suposa ser capaç d'imaginar, emprendre, desenvolupar i avaluar accions o projectes individuals o col·lectius amb creativitat, confiança, responsabilitat i sentit crític.